

Īsa mākslas un dizaina vēsture

20.-21. gs.

- 01** Bauhaus kustība un Internacionālais Modernisms (1919–1960)
- 02** Sirreālisms un abstraktais ekspresionisms (1930–1960)
- 03** Popmāksla un popdizains kosmosa laikmetā (1955–1970)
- 04** Minimālisms un Brutālisms (1950–1980)
- 05** Konceptuālais un Radikālais Dizains un māksla (1965–1980)
- 06** Ielu māksla, Graffiti, Feministiskās mākslas kustība (1970–1991)
- 07** Postmodernisms Mākslā un Dizainā (1980–2000)
- 08** Instalācija, Performance (1990–mūsdienas)
- 09** Jauno mediju māksla (1990–mūsdienas)
- 10** Globālā Laikmetīgā Māksla un Dizains (2000–mūsdienas)

ISA MĀKSLA UN DIZAINS 20. – 21.

Bauhaus kustība un internacionālais modernisms

(1919-1960)

"SPĒLE PĀRVĒRŠAS PAR SVINĪBĀM,
SVINĪBAS – PAR DARBU, BET DARBS –
PAR SPĒLI"

Bauhaus moto

Bauhaus kustība un internacionālais modernisms

(1919-1960)

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

LIEPĀJAS MŪZIKAS,
MĀKSLAS un DIZAINA
VIDUSSKOLA

SUPŠ:UH

Materiāli tapuši Erasmus+ maza mēroga partnerības projekta "EmpowerED: Fostering Employability, Cultural Understanding, and Digital Resilience in VET Education" Nr. 2023-2-LV01-KA210-VET-000178458 ietvaros. Projekts īstenots no 1.04.2024. līdz 31.03.2026. Projektu koordinē MIKC "Liepājas Mūzikas, mākslas un dizaina vidusskola" (Latvija) un projekta partneris ir Uherske Hradišete mākslas skola no Čehijas (Střední umělecko průmyslová škola Uherské Hradiště), kopējais projekta budžets 60 000 eiro.

Saturs

Ievads 7

Vēsturiskais konteksts:
Bauhaus un internacionālais modernisms 7

Eksistences iemesli 7

Internacionālais modernisms 8

Dibinātāji un ietekmes 8

Bauhaus pamatprincipi 9

Galvenās Bauhaus personības 10

Valters Gropiuss (**Walter Gropius**, 1883–1969) 10

Ludvigs Mīss van der Roē (**Ludwig Mies van der Rohe**, 1886–1969) 10

Pauls Klē (**Paul Klee**, 1879–1940) 11

Marsels Breiers (**Marcel Breuer**, 1902–1981) 11

Bauhaus ietekme dizainā 12

Galvenās ēkas 12

Bauhaus dizaina tendences 12

Internacionālais modernisms 13

Attīstība dažādos reģionos 13

Starptautiskā modernisma galvenās iezīmes 13

Ievērojami Internacionālā modernisma arhitekti un dizaineri 14

Lekorbizjē (**Le Corbusier**, 1887–1965) 14

Frenks Loids Raitss (**Frank Lloyd Wright**, 1867–1959) 14

Alvars Ālto (**Alvar Aalto**, 1898–1976) 15

Luiss Kāns (**Louis Kahn**, 1901–1974) 15

Ietekme uz produktu un mēbeļu dizainu 16

Galvenie produkti un dizaini 16

Mūsdienu produktu
dizaina tendences 16

Bauhaus un modernisma ietekme mūsdienu dizainā 17

Mūsdienu ietekme 17

Mūsdienu dizaina piemēri 17

Secinājums 18

Bibliogrāfija un atsauces 18

Lekorbizjē un Alvara Ālto produktu dizains 19

Lekorbizjē produktu dizains 19

Vēsturiskais konteksts un filozofija 19

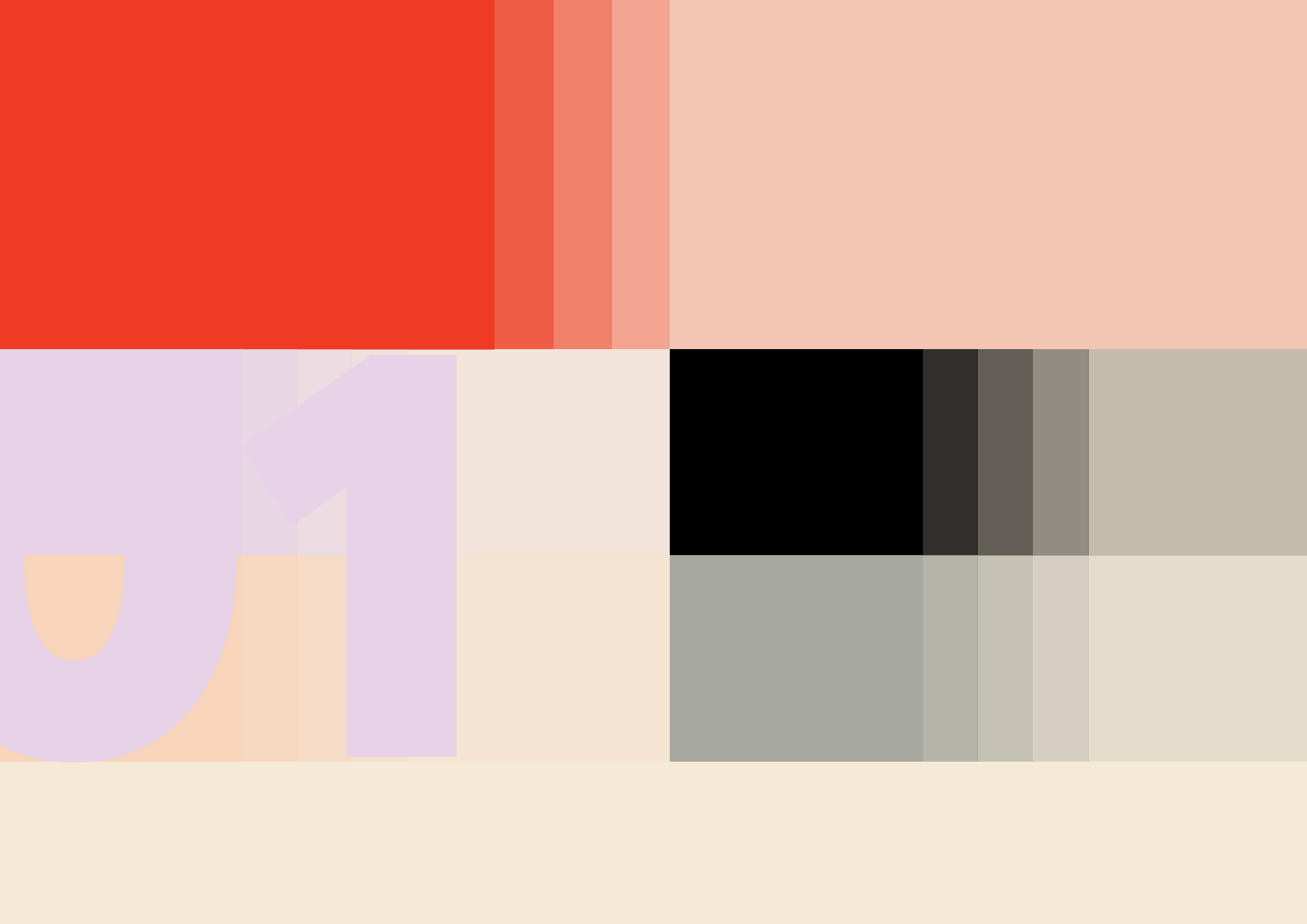
Galvenie dizaini 19

Ietekme uz mūsdienu dizainu 20

Alvara Ālto produktu dizains 20

Dizaina filozofija 20

Galvenie dizaini.....	20	Čehoslovākijas konstruktīvisms.....	27
Ālto loma skandināvu dizainā	21	Františeks Kupka (František Kupka , 1871–1957)	27
Salīdzinājums un mantojums	22	Čehoslovākijas avangarda kustība	28
Pieejamie materiāli	22	Izglītība un modernisma ideāli	28
Ietekme uz modernismu	22	Arhitektūras skolas un izglītība	28
Bauhaus un starptautiskais modernisms Čehoslovākijā.....	22	Brno izstāžu laukums (1928).....	28
Ievads	22	Internacionālais modernisms Latvijā.....	29
Vēsturiskais konteksts.....	22	Porcelāna un keramikas darbnīca "Baltars" (1925–1928)	29
Iemesli modernisma pieņemšanai	22	Ansis Cīrulis (1883–1942)	30
Galvenās personības Čehoslovākijas modernismā	23	Arhitektūra Latvijā	31
Karels Teige (Karel Teige , 1900–1951)	23	Funkcionālisms jeb Modernā kustība	31
Jozefs Gočārs (Josef Gočár , 1880–1945).....	24	Bibliogrāfiskais saraksts	34
Vladimīrs Karfīks (Vladimír Karfík , 1901–1990)	24	Uzdevumi	35
Bohuslavs Fuhs (Bohuslav Fuchs , 1895–1972)	24		
Galvenās ēkas un projekti.....	25		
Funkcionālisma arhitektūra.....	25		
Millera villa (Villa Müller , 1930).....	25		
„Bata” debesskrāpis (1938).....	26		
Publiskās ēkas un kultūras iestādes	26		
Čehijas Radio ēka (1933).....	26		
Nacionālā galerija Prāgā (1945).....	27		
Mākslas virzieni un ieguldījums	27		

Vēsturiskais konteksts: *Bauhaus* un internacionālais modernisms

Bauhaus kustība radās Vācijā 20. gadsimta sākumā, kad **Valters Gropiuss** (*Walter Gropius*) 1919. gadā Veimārā dibināja novatoriskās arhitektūras un dizaina skolu. *Bauhaus* mērķis bija apvienot mākslu un tehnoloģijas, veidojot dizainus, kas ir gan funkcionāli, gan estētiski pievilcīgi. Termins «Bauhaus» tulkojumā nozīmē «celtniecības māja,» uzsverot dizaina arhitektoniskos aspektus.

Kustība bija atbilde uz Pirmā pasaules kara izraisīto haosu un straujajām pārmaiņām sabiedrībā, ko radīja industriālā revolūcija. *Bauhaus* filozofija uzsvēra funkcionalitāti, vienkāršību, mākslas un dizaina vienotību, atbalstot ideju, ka dizainam jābūt pieejamam ikvienam. Šī radikālā pieeja bija novirze no tradicionālās mākslas pasaules, kas bieži tika uzskatīta par elitāru un atrautu no ikdienas dzīves.

Papildus Gropiusam agrīnos *Bauhaus* dizainerus ietekmēja arī Mākslas un amatniecības kustība, kas uzsvēra roku darba kvalitāti un amatniecību, piemēram Nīderlandes mākslinieku kustības **De Stijl** biedri bija pazīstami ar savu abstrakto mākslu un ģeometriskajām formām. Šīs ietekmes veidoja pamatu *Bauhaus* revolucionārajai pieejai mākslai un dizainam, kas centās apvienot dažādas disciplīnas, tostarp arhitektūru, industriālo dizainu, grafikas dizainu un tekstilu.

Agrīnā *Bauhaus* ēka Veimārā

Eksistences iemesli

Bauhaus virziens radās no vēlmes risināt tālaika dzīves izaicinājumus. Industrializācija būtiski pārveidoja sabiedrību un arvien pieauga pieprasījums pēc funkcionāla un pieejama dizaina. *Bauhaus* mērķis bija atbildēt uz šo vajadzību, uzsverot dizaina principus, kas ir gan efektīvi, gan praktiski, cenšoties pārvarēt plaisu starp māksliniekiem un ražotājiem, integrējot mākslinieciskās vērtības ikdienas objektos.

Jaunais amatniecības un tēlotājmākslas virziens darbojās kā kultūras atbilde uz pārmaiņām Eiropā pēc Pirmā pasaules kara, atspoguļojot vēlmi pēc atjaunotnes, aicinot uz jaunām pieejām mākslā, arhitektūrā un sabiedrībā kopumā. Kustība sasaucās ar pieaugošu interesi par modernisma principiem visā Eiropā un Ziemeļamerikā.

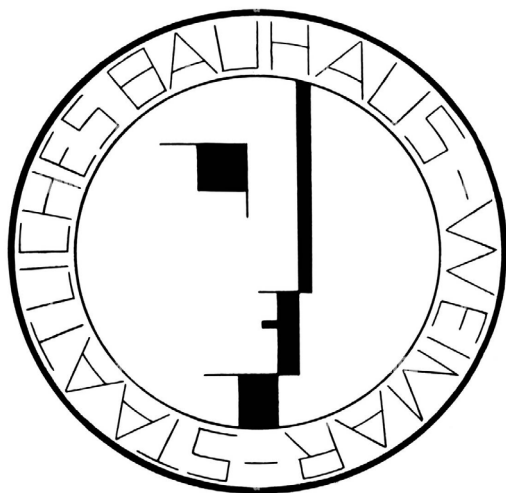
Plašākā kontekstā *Bauhaus* bija daļa no lielākas modernisma kustības, kas centās no jauna definēt mākslas un dizaina lomu sabiedrībā, ietverot tradicionālo stilu noraidīšanu, jaunu materiālu un tehnoloģiju izmantošanu, tam visam nozīmīgi ietekmējot arhitektūru, vizuālo mākslu un rūpniecisko dizainu.

Internacionālais modernisms

Lai gan *Bauhaus* kustība galvenokārt attīstījās Vācijā, modernisma principi izplatījās starptautiski, iedvesmojot arhitektus un dizainerus visā pasaulē. **Internacionālais modernisms** kļuva par plašāku kustību, kas centās pārveidot arhitektūras un dizaina praksi, izmantojot universālu pieeju. Tā akcenti bija vienkāršība, minimālisms un funkcionalitāte, vienlaikus saglabājot harmoniju ar apkārtējo vidi.

Internacionālā modernisma principi ir vērojami dažādos arhitektūras stilos, piemēram, **internacionālajā stilā**, kas kļuva populārs 1920. un 1930. gados. Stilam raksturīgi plakani jumti, gludas fasādes un atvērti plānojumi. Internacionālo stilu spēcīgi ietekmēja *Bauhaus* filozofija, radot paliekošu ietekmi uz arhitektūru visā pasaulē.

Šajā sadaļā aplūkoti *Bauhaus* un internacionālā modernisma kustību dažādie aspekti, detalizēti aprakstot to galvenās personas, nozīmīgākās ēkas un mūsdienās joprojām jūtamo ietekmi uz dizainu.

Bauhaus logo

Bauhaus pirmsākumi

Dibinātāji un ietekmes

Bauhaus dibināja **Valters Gropiuss** 1919. gadā Vācijā, Veimārā ar mērķi revolucionizēt mākslas un dizaina izglītību. Gropiusa redzējums apvienoja mākslu, amatniecību un tehnoloģijas, veicinot jaunu pieeju izglītībai, kurā teorētiskās zināšanas cieši saistītas ar praktiskām prasmēm. Viņš uzskatīja, ka dizaina nākotne slēpjas mākslinieku, amatnieku un rūpnieku sadarbībā.

Bauhaus ietekmēja agrākas kustības, piemēram, **Viljama Morisa** (*William Morris*) dibinātā **Mākslas un amatniecības kustība** (*Arts and Crafts Movement*), kas uzsvēra amatniecības nozīmi un roku darba skaistumu. Papildus tam **De Stijl** kustība, kuru vadīja tādi mākslinieki kā **Pīts Mondriāns** (*Piet Mondrian*), akcentēja uzmanību uz ģeometriskām formām un pamatkrāsām, kas ietekmēja *Bauhaus* vizuālo valodu.

Bauhaus agrīnajos gados piesaistīja daudzveidīgu ietekmīgu mākslinieku un domātāju grupu, tostarp **Hannesu Meieru** (*Hannes Meyer*), kurš kļuva par Gropiusa pēcteci direktora amatā un mainīja skolas uzsvaru uz sociālo atbildību dizainā, kā arī **Ludvigu Mīsu van der Roe** (*Ludwig Mies van der Rohe*), kurš vēlāk būtiski veidoja modernās arhitektūras principus.

Gropiusa projektētā apavu fabrika "Fagus"

Bauhaus pamatprincipi

Bauhaus pamatprincipus var apkopot šādi:

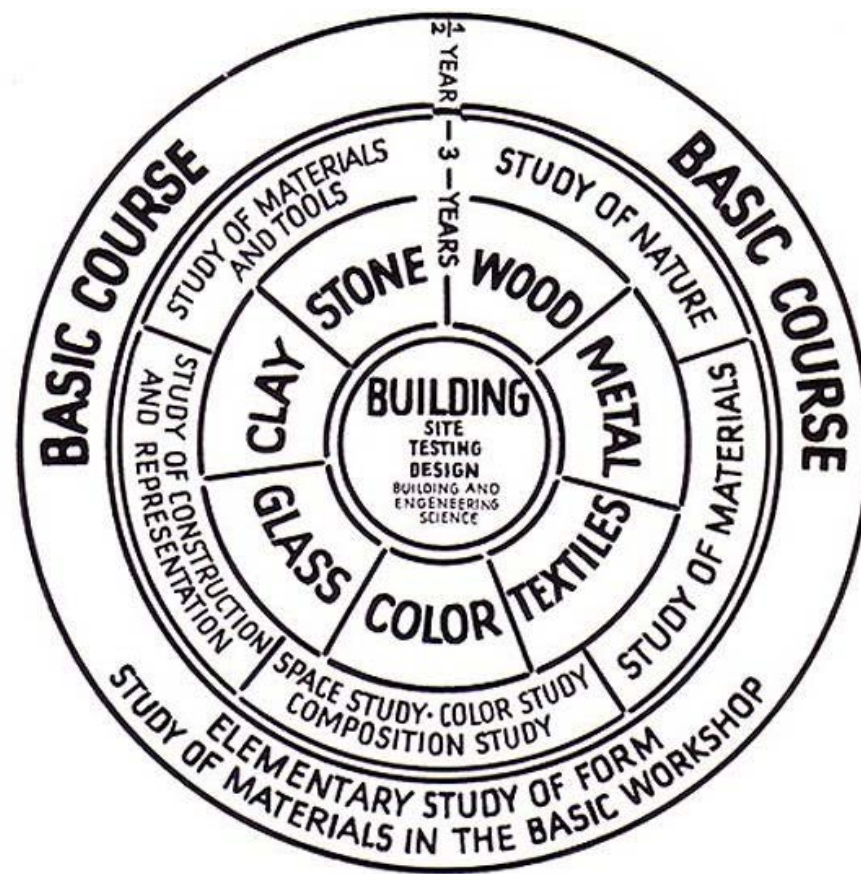
Funkcionalitāte: Dizainam jābūt praktiskam un efektīvi jākalpo savam mērķim. Domājot par lietotāju, priekšmeti jāveido tā, lai tie uzlabotu ikdienas dzīvi.

Vienkāršība: Minimālistiska pieeja, izvairoties no liekas dekoratīvātes. Mērķis ir radīt skaistumu ar formu un funkcionalitāti, nevis dekoratīviem elementiem.

Integrācija: Apvienot dažādas mākslas disciplīnas, tostarp arhitektūru, grafikas dizainu, mēbeļu un tekstila dizainu, radot sadarbības vidi, kur mākslinieki un amatnieki varēja strādāt kopā.

Masveida ražošana: Dizainu izstrādāt tā, lai priekšmetus varētu ražot masveidā, nodrošinot to pieejamību plašākai auditorijai. Mērķis – radīt ikvienam pieejamu kvalitatīvu un funkcionālu dizainu.

Bauhaus uzsvēra izglītības nozīmi, uzskatot, ka māksliniekiem un dizaineriem jāapgūst gan teorētiskās, gan praktiskās iemaņas. Tas sekmēja visaptverošas mācību programmas izveidi, kurā ietilpa darbnīcas dažādās disciplīnās, veicinot praktisku pieeju mācību procesam.

Bauhaus pamatprincipi

Galvenās Bauhaus personības

Valters Gropiuss (Walter Gropius, 1883–1969)

Kā Bauhaus dibinātājs Valters Gropiuss sekmēja modernās arhitektūras un dizaina attīstību. Viņš ticēja holistiskai pieejai arhitektūrā, kas apvieno funkciju, struktūru un estētiku. Gropiuss atbalstīja mūsdienīgu materiālu, piemēram, tērauda, stikla un betona, izmantošanu, kas kļuva par modernisma arhitektūras raksturīgajām iezīmēm.

Gropiusa nozīmīgākie projekti ir Bauhaus ēka Desavā un "Fagus" fabrika Alfeldē. Ēkas slavenas ar inovatīviem dizainiem un materiālu izmantojumu. Gropiusa filozofija sniedzās tālāk par arhitektūru, aptverot dizaina sociālo atbildību un veidojot arhitektūras redzējumu, kas kalpo sabiedrībai.

Gropiusa veidotā Bauhaus Mākslas skolas ēka Desavā

Ludvigs Mīss van der Roe (Ludwig Mies van der Rohe, 1886–1969)

Ludvigs Mīss van der Roe, kurš vadīja Bauhaus pēc Gropiusa, ir pazīstams ar savu filozofiju "mazāk ir vairāk" un uzsvaru uz atvērtām telpām un minimālismu savos dizainos. Viņš ir slavens ar tādām ēkām kā **Sīgramas ēka** (Seagram Building) Ņujorkā un **Fārnsvortas māja** (Farnsworth House) Ilinoisā. Mīsa darbi ir izcili starptautiskā stila piemēri, kuriem raksturīga vienkāršība un struktūras izpausme.

Mīsa pieeja dizainam balstījās pārliecībā, ka arhitektūrai jāatbilst tās iemītnieku vajadzībām un jābūt cieši saistītai ar apkārtējo vidi. Viņa ieguldījums modernajā arhitektūrā ir ļoti nozīmīgs, ietekmējot daudzas arhitektu paaudzes.

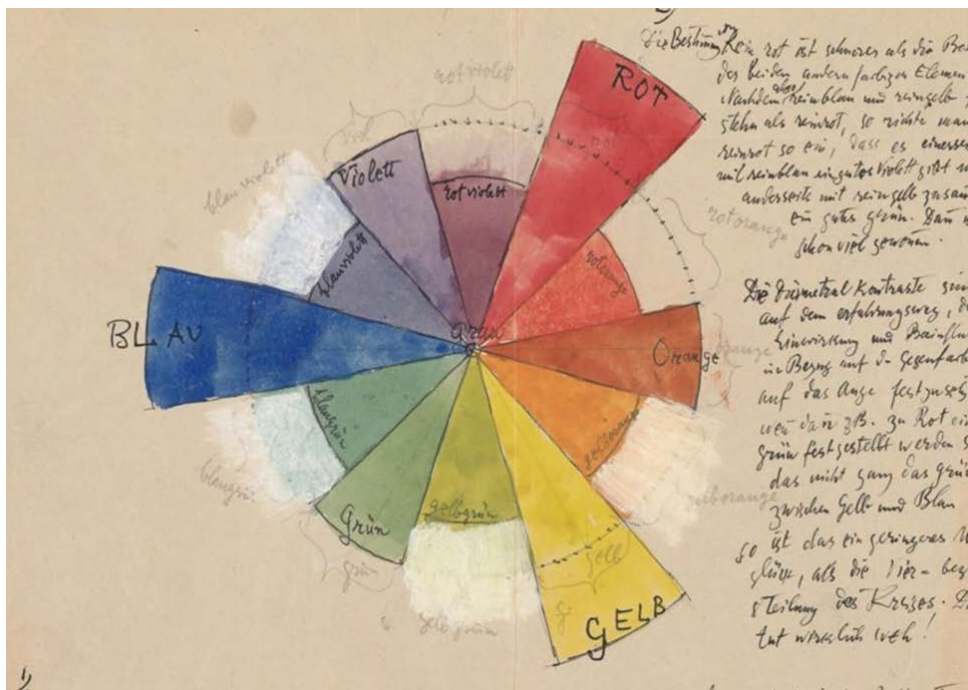

Sīgramas ēka Ņujorkā

Pauls Klē (Paul Klee, 1879–1940)

Pauls Klē, kā gleznotājs un ietekmīgs *Bauhaus* pasniedzējs, savos darbos apvienoja abstrakciju ar izteiksmīgiem elementiem. Viņa mācīšanas metode uzsvēra krāsas un formas nozīmi mākslas radīšanā, mudinot studentus izpētīt un attīstīt savu radošumu. Klē māksla bieži iekļāva rotaļīgas formas un izsmalcinātu krāsu lietojumu, kas dzēsa tradicionālās robežas starp mākslu un dizainu.

Viņa ieguldījums mācību programmā palīdzēja veidot *Bauhaus* māksliniecisko filozofiju, ietekmējot tādus studentus kā **Anniju Albersu** (Anni Albers) un **Jozefu Albersu** (Josef Albers), kuri vēlāk kļuva par nozīmīgām personībām tekstilmākslā un krāsu teorijā attiecīgi.

Paula Klē Krāsu Teorija

Marsels Breiers (Marcel Breuer, 1902–1981)

Arhitekts un mēbeļu dizainers Breiers ir pazīstams ar savu inovatīvo pieeju cauruļu tērauda izmantošanu mēbeļu dizainā, īpaši ar savu slaveno **Vasīlija krēslu** (Wassily Chair). Breiers *Bauhaus* skolā uzsvēra funkcionalitāti un mūsdienīgos materiālus, radot mēbeles, kas ir gan elegantas, gan praktiskas.

Breiera arhitektūras projekti ietver **Sv. Jāņa Abatiju** (St. John's Abbey) Minesotā un UNESCO ēku Parīzē. Abu ēku arhitektūrā izmantoti *Bauhaus* principi, veidojot harmoniskas un funkcionālas telpas.

"Wassily" krēsls

Bauhaus ietekme dizainā

Galvenās ēkas

Pati *Bauhaus* skola bija arhitektonisks eksperiments, kas attīstījās, mainot vairākas atrašanās vietas:

- / **Bauhaus ēka Desavā** (1926) – Gropiusa projektētā ēka iemieto funkcionalitātes un modernisma principus. Tās dizainā ietverts atvērts grīdas plānojums un plaša stikla izmantošana, kas simbolizē caurredzamību un pieejamību.
- / **Bauhaus Meistaru mājas** (*Bauhaus Masters' Houses*, 1925–1926) – *Bauhaus* pasniedzējiem paredzēts mājokļu komplekss, kas demonstrē modernu dzīvojamo arhitektūru. Mājas projektētas, lai atspoguļotu *Bauhaus* principus, uzsverot vienkāršību, funkcionalitāti un integrāciju dabā.
- / **Gropiusa nams** (1938) – Atrodas Linkolnā, Masačūsetsā. Ēka iemieto Gropiusa arhitektonisko filozofiju un ir viens no pirmajiem modernisma dizaina piemēriem ASV.

Gropiusa nams Linkolnā

Bauhaus dizaina tendences

Bauhaus dizains izcēlās ar:

- / **Mēbeļu dizainu** – Inovatīviem darbiem, kas apvienoja funkcionalitāti ar estētiku, piemēram, "**Cesca**" krēslu (*Cesca Chair*) un **Marsela Breiera** (*Marcel Breuer*) mēbelēm. Dizainā bieži izmantoja modernus materiālus un tehnikas, atspoguļojot industriālās ēras ietekmi.
- / **Grafikas dizainu** – Ģeometrisku formu un *sans serif* burtveidolu izmantošanu plakātos un izdevumos. *Bauhaus* skola iestājās par dizaina un tipogrāfijas integrēšanu, ar nozīmīgiem ieguldījumiem no tādiem dizaineriem kā **Herberts Baijers** (*Herbert Bayer*).
- / **Arhitektūru** – *Bauhaus* arhitektūras stils ietekmēja sabiedriskās ēkas, skolas un dzīvojamo ēku būvniecību.

[Video YouTube](#) – *Bauhaus* 7 minūtēs: revolucionārā dizaina kustības skaidrojums.

Internacionālais modernisms

Attīstība dažādos reģionos

Lai gan *Bauhaus* galvenokārt koncentrējās uz Vāciju, tā idejas izplatījās visā pasaulē, ietekmējot dažādas arhitektūras un dizaina kustības. Galvenie reģioni, kas pārņēma šos principus, ir:

- / **Amerikas Savienotās Valstis.** 20. un 30. gados attīstījās Internacionālais stils, ko raksturoja stikla un tērauda konstrukcijas. Arhitekti, piemēram, **Mīss van der Roe** (*Mies van der Rohe*) un **Filips Džonsons** (*Philip Johnson*), bija nozīmīgi šī stila ieviesēji Amerikas arhitektūrā. Starp ievērojamiem ēku piemēriem ir Džonsona projektētā **Stikla māja** (*Glass House*, 1949) un Mīsa projektētā **Kroņa zāle** (*Crown Hall*, 1956) Ilinoisas Tehnoloģiju institūtā.
- / **Skandināvija.** Zviedrija, Dānija un Somija pieņēma modernisma principus, akcentējot funkcionalitāti un vienkāršību. Arhitekti, piemēram, **Alvars Ālto** (*Alvar Aalto*) un **Hanss Vēgners** (*Hans Wegner*), dizainos iekļāva organiskas formas un dabiskus materiālus, radot harmoniskas saiknes starp ēkām un to apkārtni.
- / **Latīņamerika.** Internacionālais stils izpaudās, piemēram, Brazīlijā – arhitekts **Oskars Nīmeijers** (*Oscar Niemeyer*), izmantoja drosmīgas formas un līknes. Brazīlijas Nacionālais kongress valsts galvaspilsētā Brazīlijā (1958) demonstrē Nīmeiera novatorisko pieeju betona konstrukcijām un modernisma principiem.

Mīsa van der Roe Kroņa zāle

Starptautiskā modernisma galvenās iezīmes

Starptautisko modernismu raksturo vairākas noteicošas iezīmes:

- / **Jaunu materiālu izmantošana.** Uzsvars uz tērauda, stikla un betona izmantošanu, kas ļauj radīt inovatīvas struktūras un atvērtas telpas.
- / **Funkcionāls dizains.** Praktiskums ir galvenā prioritāte, veidojot dizainu, kas akcentē lietojamību, nevis dekoratīvas detaļas.
- / **Minimālisms.** Estētika, kas vērtē vienkāršību un skaidrību, bieži izmantojot tīras līnijas un ģeometriskas formas.
- / **Integrācija ar apkārtni.** Apmērošanās harmonizēt ēkas ar dabisko vidi, radot vienotu saikni starp iekšējo un ārējo telpu.

Šīs iezīmes radīja ietvaru, kas arhitektiem un dizaineriem ļāva pievērsties savam darbam, vienlaikus akcentējot gan formu, gan funkciju, tā veicinot ikonisku struktūru attīstību visā pasaulē.

Ievērojami Internacionālā modernisma arhitekti un dizaineri

Lekorbizjē (Le Corbusier, 1887–1965)

Šveices franču arhitekts un modernisma arhitektūras pionieris Lekorbizjē bija pazīstams ar savu inovatīvo pieeju pilsētplānošanai un arhitektūras dizainam. Viņš izvirzīja piecu arhitektūras principu ideju, kas ietvēra:

1. **Pilotis.** Kolonnas, kas pacēla ēku virs zemes.
2. **Plakans jumts.** Funkcionāla jumta telpa.
3. **Atvērts plānojums.** Elastīgs interjera izkārtojums.
4. **Horizontāli logi.** Plašs skats un dabīgais apgaismojums.
5. **Brīva fasāde.** Nesošā slodze uz ārējo fasādi, nodrošinot lielāku dizaina brīvību.

"Villa Savoja"

Ievērojami darbi ietver "**Villa Savoja**" (*Villa Savoye*, 1929), kas lieliski demonstrē šos principus, veidojot harmonisku saikni ar apkārtējo ainavu. Viņa idejas radīja pamatu modernajai pilsētplānošanai un ietekmēja pilsētu attīstību visā pasaulē.

Frenks Loids Raitss (Frank Lloyd Wright, 1867–1959)

Amerikāņu arhitekts, kurš izveidoja **Prēriju skolu** (*Prairie School*) un vēlāk attīstīja **organiskās arhitektūras koncepciju**. Raitss akcentēja dizainu, kas atrodas harmonijā ar apkārtējo vidi un cilvēkiem. Viņa slavenais darbs «Krītošais ūdens» (*Fallingwater*, 1935) nevainojami saplūst ar dabisko apkārtni, izmantojot pārkarenās struktūras, kas sniedzas pāri ūdenskritumam.

Raita projektētais Gugenheima muzejs (*Guggenheim Museum*, 1959) Ņujorkā ir vēl viens ikonisks dizains ar unikālu spirālveida rampu, kas kontrastē ar tradicionālo muzeja iekārtojumu. Viņa novatoriskā pieeja ietekmēja modernās dzīvojamās arhitektūras attīstību, pievēršot uzmanību atvērtām telpām un dabiskajam apgaismojumam.

"Krītošais ūdens"

Alvars Ālto (*Alvar Aalto*, 1898–1976)

Somu arhitekts Alvars Ālto bija pazīstams ar savu humānistisko pieeju arhitektūrai, apvienojot funkcionalitāti ar dabā sastopamām formām. Ālto uzskatīja, ka ēkām jāatbilst lietotāju vajadzībām un jāiekļaujas apkārtējā vidē. Starp viņa ievērojamajiem projektiem ir **Somijas zāle** (*Finlandia Hall*, 1971) un „**Villa Mairea**” (1939). Abas celtnes atspoguļo viņa atšķirīgo stilu, kurā modernisms apvienots ar organiskiem elementiem.

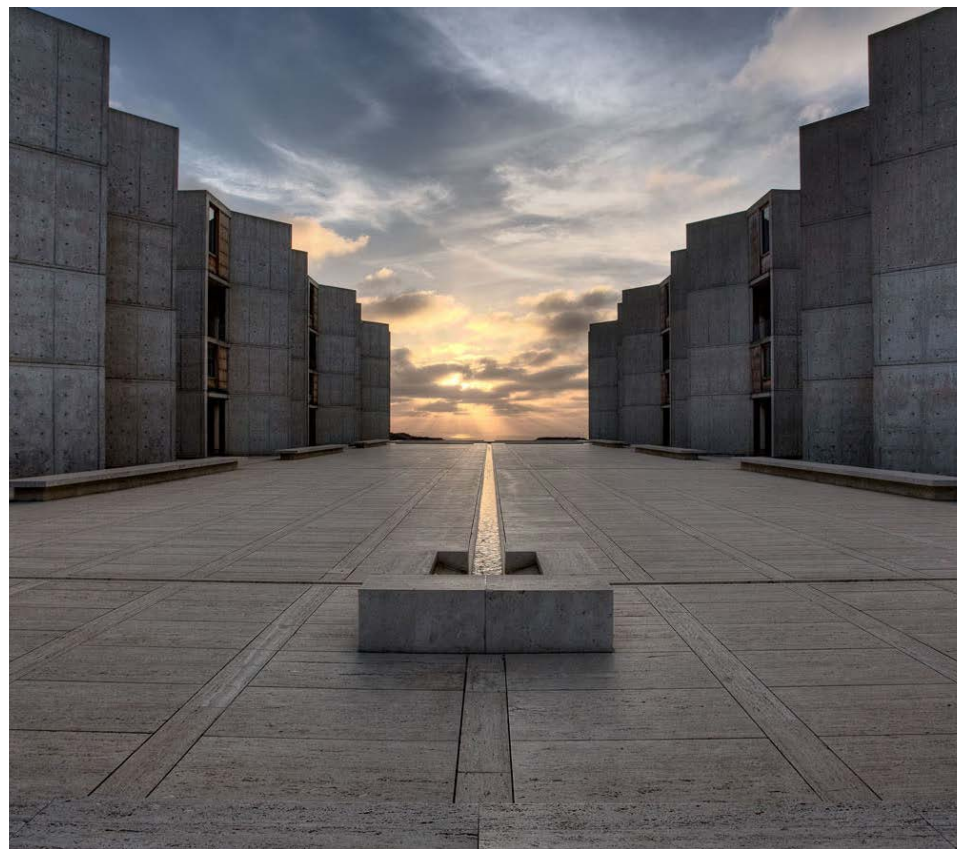
Ālto mēbeļu dizains, piemēram, **Paimio krēsls** (*Paimio Chair*), parāda viņa apņemšanos radīt funkcionālus, estētiski pievilcīgus priekšmetus, kas papildina viņa arhitektūras vīziju. Ālto darbi joprojām iedvesmo arhitektus un dizainerus visā pasaulē.

Somijas zāle

Luiss Kāns (*Louis Kahn*, 1901–1974)

Luiss Kāns bija ietekmīgs amerikāņu arhitekts, pazīstams ar savām monumentālajām un monolītajām ēkām. Kāns īpašu uzmanību pievērta gaismas, telpas un materiāla mijiedarbībai. Viņa nozīmīgākie darbi ir **Salka institūts** (*Salk Institute*, 1965) Kalifornijā un **Kimbela Mākslas muzejs** (*Kimbell Art Museum*, 1972) Teksasā. Kāns izmantoja tādus ierastus materiālus kā betons un ķieģeļi, kā arī uzsvēra dabiskās gaismas nozīmi, radot iedvesmojošas telpas.

Salka institūts

Ietekme uz produktu un mēbeļu dizainu

Galvenie produkti un dizaini

Bauhaus un starptautiskais modernisms būtiski ietekmēja daudzus produktus, popularizējot tīras līnijas un funkcionālu dizainu. Izcilākie piemēri:

- / **Bauhaus mēbeles.** Uzsvars likts uz tādiem materiāliem kā tērauds un koks, dizains gan inovatīvs, gan funkcionāls. Viens no ikoniskākajiem piemēriem ir **Marsela Breiera** veidotais "**Vasīlija krēsls**", rosinot tērauda cauruļu izmantošanu mēbeļu dizainā.
- / **Tekstils un audumi.** Mākslinieki, piemēram, **Annija Albersa**, sniedza nozīmīgu ieguldījumu tekstildizainā, radot austus audumus, kas apvienoja funkcionālismu ar māksliniecisku izteiksmi. Albersa savos darbos īpašu uzmanību pievērša tekstūrai un krāsai, atstājot ilgstošu ietekmi uz mūsdienu tekstildizainu.
- / **Grafikas dizains.** *Bauhaus* pieeja grafikas dizainam akcentēja tipogrāfiju un izkārtojumu, koncentrējoties uz vienkāršību un skaidrību. Piemēram, dizainers **Herberts Baiers** (*Herbert Bayer*), ieviesa jaunus tipogrāfijas stilus un izkārtojumus, kas kļuva par pamatu mūsdienu grafiskajam dizainam.

Annijas Albersas paklājs

Mūsdienu produktu dizaina tendences

Mūsdienās daudzi dizaina zīmoli smeļas iedvesmu no *Bauhaus* principiem, uzsverot minimālismu, ilgtspējību un lietotājam pielāgotu dizainu. Tādas zīmoli kā **Muji** un **IKEA** realizē *Bauhaus* ideālus savos produktos, koncentrējoties uz funkcionālu un pieejamu dizaina risinājumu radīšanu mūsu ikdienai.

Muji – minimālistisks interjera dizains

Bauhaus ietekme ir redzama arī tehnoloģiju produktu dizainā. Uzņēmumi tiecas radīt glītas un lietotājam draudzīgas saskarnes, kā prioritāti izvirzot funkcionalitāti un izvairoties no liekas sarežģītības.

Bauhaus un modernisma ietekme mūsdienu dizainā

Mūsdienu ietekme

Bauhaus un internacionālā modernisma ietekme ir jūtama mūsdienu arhitektūrā, produktu un grafikas dizainā. Minimālisma un funkcionalitātes principi ir plaši pieņemti un redzami mūsdienu mājokļos, mēbelēs un patērētāju produktos.

Mūsdienu arhitekti turpina atsaukties uz *Bauhaus* idejām, veidojot ēkas, kas atspoguļo kustības principus – vienkāršību, harmoniju un integrāciju ar apkārtējo vidi. Tas redzams, piemēram, arhitekta **Tadao Ando** darbos, kuros bieži vien dominē betona un stikla minimālisma estētika.

Produktu dizaina jomā uzņēmumi koncentrējas uz funkcionālu, lietotājam draudzīgu produktu radīšanu, kas samazina atkritumu apjomu un pievēršas ilgtspējai. Uzsvars uz lietotāja pieredzi tieši atspoguļo *Bauhaus* dizaina ideālus.

Mūsdienu dizaina piemēri

Mūsdienu zīmoli turpina pieņemt Bauhaus principus, veidojot funkcionālus un estētiski pievilcīgus produktus. Tehnoloģiju uzņēmumi bieži vien koncentrējas uz minimālisma dizainu, kas prioritizē lietotāja pieredzi. Piemēram, viedtālrunu un planšetdatoru dizains atspoguļo *Bauhaus* filozofiju, kur forma un funkcija ir apvienotas vienotā, harmoniskā veidolā.

Arhitektūrā tādas ēkas kā Pasaules tirdzniecības centrs (*One World Trade Center*) Ņujorkā un **High Line** projekts lieliski demonstrē mūsdienu modernisma principu pielietojumu, akcentējot caurspīdīgumu, atvērtas telpas un harmonisku iekļaušanos pilsētvidē.

Pasaules tirdzniecības centrs, Ņujorka

Internacionālais stils

The International Style (youtube.com)

Secinājums

Ietekmes un mūsdienu nozīmīguma kopsavilkums

Bauhaus un starptautiskās modernisma kustības atstājušas neizdzēšamu nospiedumu dizaina un arhitektūras vēsturē. Uzsvars uz funkcionalitāti, vienkāršību, mākslas un tehnoloģiju apvienojumu turpina iedvesmot. Šo kustību izvirzītie ideāli joprojām ir aktuāli, jo tie mudina veidot dizainus, kas ir ne tikai estētiski pievilcīgi, bet arī praktiski pielietojami, tādējādi risinot mūsdienu dzīves izaicinājumus.

Arvien vairāk pieaug arī nepieciešamība pēc inovatīviem un ilgtspējīgiem dizaina risinājumiem. *Bauhaus* mantojums iedvesmo jauno dizaineru un arhitektu paaudzi būt radošākiem, izpētīt jaunus materiālus un savos darbos izvirzīt lietotāja pieredzi kā galveno prioritāti.

Straujās tehnoloģiskās attīstības un globalizācijas laikmetā *Bauhaus* un starptautiskā modernisma principi kalpo par vadlīnijām, atgādinot par dizaina spēju uzlabot mūsu dzīves kvalitāti.

Bibliogrāfija un atsauces

- / Aalto, A. (1990). *The architecture of Alvar Aalto*. Harvard University Press.
- / Collins, G. (1992). *Bauhaus: 1919-1933*. The Museum of Modern Art.
- / Frampton, K. (1992). *Modern architecture: A critical history*. Thames & Hudson.
- / Gropius, W. (1965). *The new architecture and the Bauhaus*. MIT Press.
- / Kahn, L. (1989). *Between silence and light: Spirit in the architecture of Louis I. Kahn*. (G. H. Birkhoff, Ed.). The Architectural Press.
- / Le Corbusier. (1986). *Towards a new architecture*. Dover Publications.
- / Lubbock, P. (2016). *Designing the future: The new Bauhaus and beyond*. Princeton Architectural Press.
- / Wright, F. L. (1943). *An autobiography*. The Horizon Press.

Lekorbizjē un Alvara Ālto produktu dizains

Lekorbizjē produktu dizains

Vēsturiskais konteksts un filozofija

Lekorbizjē bija modernisma arhitektūras celmlauzis, taču viņa pieeja sniedzās tālāk par ēkām – arī mēbeļu un pilsētplānošanas jomā, kas atspoguļoja viņa “mašīna dzīvošanai” koncepciju. Viņš ticēja funkcionāliem, masveidā ražotiem dizainiem, kas pielāgoti mūsdienu dzīves vajadzībām, ar uzsvaru uz vienkāršību un lietderību.

Galvenie dizaini

LC4 šēzlongs (1928). Radīts sadarbībā ar Šarloti Periānu (*Charlotte Perriand*) un Pjēru Žanerē (*Pierre Jeanneret*). LC4 ir mūsdienu dizaina ikona. Tā regulējams rāmis un minimālistiskais, cauruļveida tērauda konstrukcijas veids, iemieso Lekorbizjē redzējumu par komforta un industriālās efektivitātes apvienošanu.

LC2 un LC3 atpūtas krēsli (1928). Šie kompaktie kubveida dizaini atspoguļo Lekorbizjē ideju par «sēdēšanas mašīnām,» piedāvājot komfortu un stilu, izmantojot vienkāršas ģeometriskas formas.

LC1 Sling krēsls (1928). Izstrādāts sadarbībā ar tiem pašiem kolēģiem. Krēslam ir viegls rāmis, kas izgatavots no cauruļveida tērauda un ādas, radot elegantu un funkcionālu dizaina objektu. Tas atspoguļo Lekorbizjē “mašīnu laikmeta” dizaina filozofiju.

LC6 galds (1928). Ēdamgalds ar tērauda pamatni un stikla virsmu. LC6 galds apvieno industriālos materiālus ar plūdeni modernisma formu, radot līdzsvaru starp izturību un eleganci.

Ietekme uz mūsdienu dizainu

Lekorbizjē mēbeļu kolekcijas, kas izstrādātas sadarbībā ar Šarloti Periānu, paplašināja materiālu izmantošanas robežas un veidoja modernā mēbeļu dizaina pamatus. Viņa darbs radīja bāzi turpmākiem minimālisma un funkcionālisma stila dizainiem.

Alvara Ālto produktu dizains

Dizaina filozofija

Alvara Ālto dizaini izcēlās ar organiski orientētu un cilvēku vajadzībām centrētu pieeju, kas kontrastēja ar viņa laikabiedru industriālajām līnijām. Viņa dizaina mērķis bija apvienot funkcionalitāti ar dabu, radot produktus, kas harmoniski saskan ar cilvēka vajadzībām un apkārtējo vidi.

Galvenie dizaini

Taburete 60 (**Stool 60**, 1933). Iespējams, ka Ālto slavenākais produkts ir vienkāršā, bet inovatīvā trīs kāju taburete. Tā demonstrē meistarību finiera liekšanā un apstrādē. Ālto izstrādātā tehnika ļāva masveidā ražot augstas kvalitātes un visiem pieejamu mēbeli. "Mūžīgais dizains" joprojām tiek izmantots mūsdienās.

Paimio krēsls (Paimio Chair, 1931–1932). Izgatavots Paimio sanatorijai; krēsla dizains atspoguļo Ālto organiskos dizaina principus. Ražots no liekta finiera, tas piedāvā komfortu ar plūstošām un dabiskām līnijām, kas kontrastē ar *Bauhaus* iedvesmoto mēbeļu stingrajām formām.

Savojas vāze (Savoy vase, 1936). Viens no Ālto slavenākajiem dizainiem. Vāze izceļas ar plūstošām, organiskām formām. Tā izgatavota no stikla un demonstrē autora aizraušanos ar dabas iedvesmotām formām un organisko dizainu.

406. krēsls (1939). Krēsls izgatavots no liekta laminēta koka un lina pinuma, apvienojot komfortu un vienkāršību. Viegls, gaisīgs dizains joprojām ir klasisks skandināvu mēbeļu paraugs.

Ālto loma skandināvu dizainā

Ālto radīja pamatus tam, ko mūsdienās pazīstam kā skandināvu dizainu, ietekmējot nākamās dizaineru paaudzes, kas deva priekšroku vienkāršām, funkcionālām un elegantām formām.

Salīdzinājums un mantojums

Pieeja materiāliem

Lekorbizjē priekšroku deva industriāliem materiāliem, piemēram, tēraudam un ādai, atspoguļojot "mašīnu laikmeta" ietekmi uz dizainu, savukārt Ālto izmantoja dabīgus materiālus, piemēram, koku, iekļaujot organiskas formas, uzsverot siltumu un cilvēcīgumu.

Ietekme uz modernismu

Abi dizaineri būtiski ietekmēja modernismu, taču viņu pieejas atšķīrās. Lekorbizjē dizainos dominēja industriālā estētika, bet Ālto izvēlējās maigāku, dabai tuvāku izteiksmi. Viņu produkti, īpaši mēbeles, ir atstājuši paliekošu mantojumu gan elitārā dizainā, gan masveida ražošanā.

Bauhaus un starptautiskais modernisms Čehoslovākijā

Ievads

Vēsturiskais konteksts

Čehoslovākija, kas tika izveidota 1918. gadā pēc Austroungārijas impērijas sabrukuma, 20. gadsimta sākumā kļuva par modernisma ideju un dizaina centru. Jaunā nācija izcēlās ar daudzveidīgām kultūras ietekmēm, apvienojot slāvu tradīcijas ar Rietumeiropas modernismu. Šī kultūras vide bija auglīga augsne *Bauhaus* kustības idejām, kas atbalsojās čehu un slovāku arhitektu un dizaineru darbībā.

Bauhaus uzsvars uz funkcionalitāti, vienkāršību un mākslas un tehnoloģijas integrāciju spēcīgi ietekmēja Čehoslovākijas modernismu, radot unikālu interpretāciju, kas atspoguļoja vietējos kultūras un sociālos kontekstus. Čehoslovākijas arhitekti un mākslinieki pieņēma un pielāgoja modernisma principus, ievērojami sekmējot starptautiskā modernisma attīstību.

Iemesli modernisma pieņemšanai

Modernisma principu ieviešana Čehoslovākijā balstījās uz vairākiem faktoriem:

- / **Politiskāspārmaiņas.** Jaunās demokrātiskās valsts izveidošanās veicināja optimismu un vēlmi atteikties no tradicionālajām

mākslas un arhitektūras formām. Modernisms simbolizēja sabiedrības nākotnes redzējumu.

- / **Industrializācija.** Straujā industrializācija nodrošināja jaunus materiālus un tehnoloģijas, mudinot arhitektus izstrādāt inovatīvus dizaina risinājumus, kas saskanēja ar modernajām ražošanas metodēm.
- / **Kultūras apmaiņa.** Čehoslovākijas avangarda kustība un kontakti ar ietekmīgām personībām Vācijā un citviet veicināja ideju un mākslas prakšu apmaiņu.

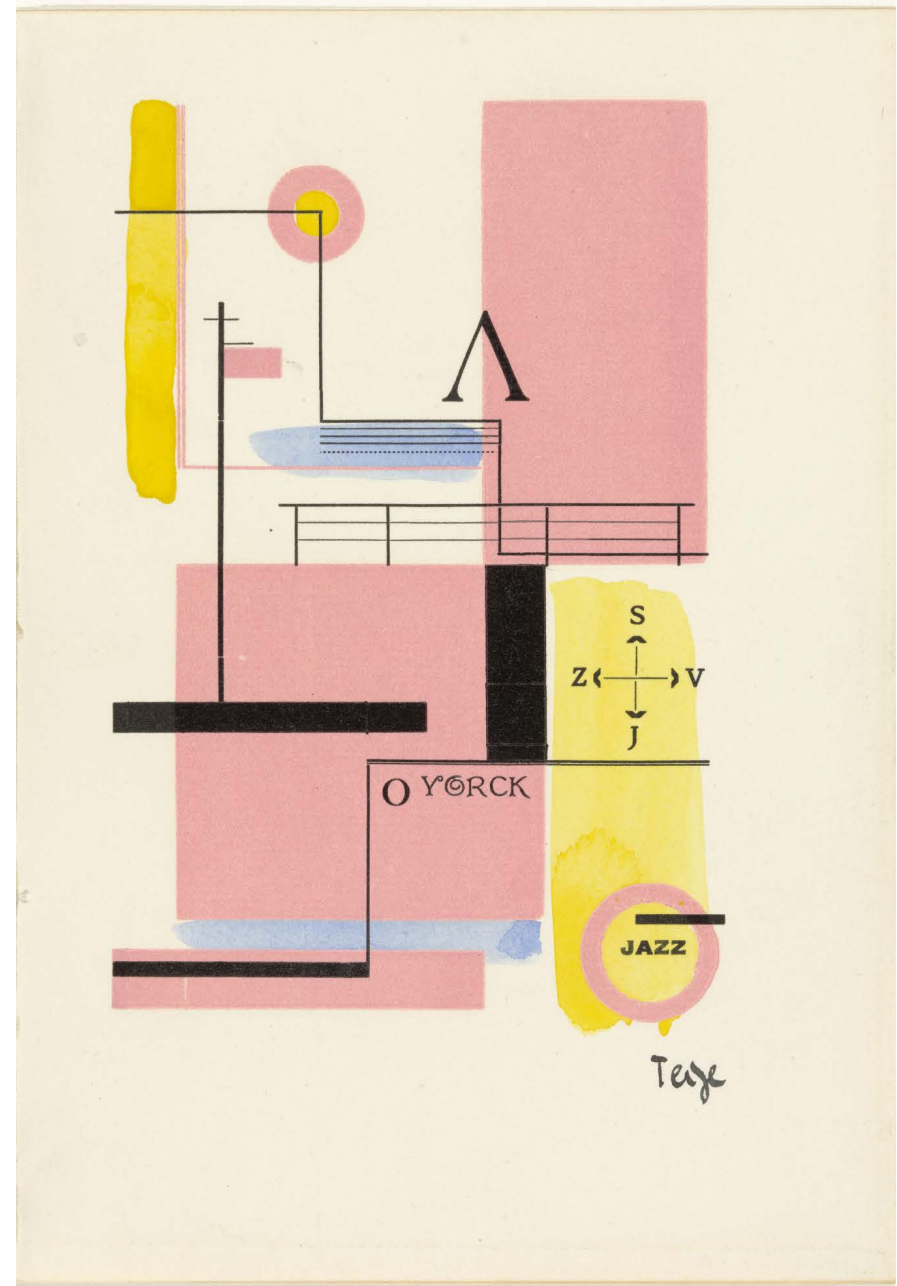
Čehoslovākijas modernisms izveidojās kā atšķirīga kustība, kas apvienoja vietējos materiālus, vēsturiskās atsauces un starptautiskā modernisma pamatprincipus.

Galvenās personības Čehoslovākijas modernismā

Karels Teige (*Karel Teige*, 1900–1951)

Ievērojamais arhitekts, dizainers un teorētiķis Karels Teige bija būtiska personība Čehoslovākijas avangarda kustībā, modernisma arhitektūras un dizaina aizstāvis, kurš iestājās par mākslas un tehnoloģijas integrāciju. *Bauhaus* ietekmēts, Teige spēlēja svarīgu lomu šo ideju popularizēšanā Čehoslovākijā.

Teiges darbi, tostarp „Telpas pārkārtošana” (*The Disruption of Space*) un „Jaunā arhitektūra” (*The New Architecture*), uzsvēra funkcionalitātes un vienkāršības nozīmi dizainā. Viņa darbība sniedzās ārpus arhitektūras uz grafikas dizainu un tipogrāfiju, pielietojot modernisma principus, lai radītu vizuāli pievilcīgas publikācijas.

Karela Teiges dizaina darbs

Jozefs Gočārs (Josef Gočár, 1880–1945)

Ietekmīgais arhitekts un dizainers Jozefs Gočārs bija pazīstams ar savu inovatīvo pieeju modernisma arhitektūrā. Viņa darbi izceļas ar unikālu čehu tradicionālo elementu un modernisma principu sintēzi. Viens no viņa ievērojamākajiem dizainiem ir *Grand Hotel Praha* (1909), kurā atklājas funkcionālisma un čehu nacionālā stila apvienojums.

Gočārs piedalījās arī Čehoslovākijas Nacionālā teātra projektā, veidojot tā interjera dizainu. Jozefa Gočāra darbos redzama apņemšanās integrēt arhitektūru ar vietējo kultūru un identitāti, padarot viņu par nozīmīgu figūru Čehoslovākijas modernisma kustībā.

„Grand Hotel Praha”

Vladimīrs Karfīks (Vladimír Karfík, 1901–1990)

Vladimīrs Karfīks bija ievērojams arhitekts, kurš specializējās funkcionālajā dizainā, pievēršot uzmanību praktiskumam un estētikai. Viņu ietekmēja *Bauhaus* kustība un principi – radīt ēkas, kas atbilstu mūsdienu pilsētas dzīves prasībām. Viens no viņa atpazīstamākajiem darbiem ir Zlinas administratīvā ēka (1930), kas modernisma ideālus atklāj ar tīrām līnijām un efektīvu telpu izmantojumu.

Karfīka pieeja arhitektūrai ietvēra arī pilsētplānošanu, viņš iestājās par dizainu, kas uzlaboja dzīves kvalitāti pilsētās, tādējādi būtiski veicināja modernās arhitektūras attīstību Čehoslovākijā.

Zlinas administratīvā ēka

Bohuslavs Fuhs (Bohuslav Fuchs, 1895–1972)

Bohuslavs Fuhs bija ievērojams Čehoslovākijas arhitekts, kas pazīstams ar saviem funkcionālistiskajiem dizainiem un ieguldījumu sabiedrisko ēku arhitektūrā. Viens no viņa nozīmīgākajiem darbiem, kas demonstrēja Čehoslovākijas modernisma sasniegumus, ir Čehoslovākijas

paviljons 1925. gada Starptautiskajā modernās dekoratīvās un industriālās mākslas izstādē Parīzē.

Fuhs īpašu uzmanību pievērta gaismas un telpas mijiedarbībai projektos, radot ēkas, kas bija gan funkcionālas, gan estētiski pievilcīgas. Viņa ietekme sniedzās arī arhitektūras izglītībā, iedvesmojot jauno arhitektu paaudzi Čehoslovākijā.

Villa kūrortpilsētā Luhāčovicē

Galvenās ēkas un projekti

Funkcionālisma arhitektūra

Čehoslovākija 20. gadsimta 20. un 30. gados kļuva pazīstama ar savu funkcionālisma arhitektūru, ko raksturoja atteikšanās no rotājumiem par labu vienkāršībai un praktiskumam. Šis arhitektūras stils bija atbilde uz modernās sabiedrības vajadzībām, nodrošinot efektīvus un pieejamus dzīvesvietu risinājumus.

Millera villa (*Villa Müller*, 1930)

Arhitekta Adolfa Losa (*Adolf Loos*) projektētā Millera villa ir izcils funkcionālisma arhitektūras piemērs Čehoslovākijā. Villas dizains uzsver telpisko organizāciju un gaismas izmantojumu, atklājot Losa pārliecību, ka formai jāpakļaujas funkcijai. Interjerā izmantoti inovatīvi dizaina elementi, kas izceļ telpas un cilvēka pieredzes attiecības.

Millera villa

„Bata” debesskrāpis (1938)

Debesskrāpi Čehijas austumu pilsētā Zlīnā arhitekts **Vladimīrs Karfiks** veidojis kā Čehoslovākijas modernisma simbolu. Ēka iemieso funkcionālisma principus ar tīrām līnijām un efektīvu telpas izmantojumu. Tas bija viens no pirmajiem debesskrāpjiem Eiropā un reprezentēja “Bata” apavu uzņēmuma ambīcijas, izceļot modernas ražošanas metodes un uzņēmuma identitāti.

Ēkas dizainā ietilpst atvērtas biroja telpas un lielle logi, kas rada caurspīdīguma sajūtu un saikni ar apkārtējo vidi.

„Bata” debesskrāpis

Publiskās ēkas un kultūras iestādes

Čehoslovākijas arhitekti izmantoja modernisma principus publiskajās ēkās, veidojot telpas, kas atspoguļoja demokrātijas un sociālās atbildības ideālus.

Čehijas Radio ēka (1933)

Arhitekta **Jaroslava Rēslera** (*Jaroslav Rössler*) projektētā Čehijas Radio ēka Prāgā ir modernisma principu integrācijas piemērs publiskajā arhitektūrā. Ēkai ir drosmīga ģeometriskā fasāde un uzsvars uz funkcionalitāti. Ēka kā apraides centrs teicami funkcionē sabiedrības apkalpošanā, nodrošinot pieejamu informāciju un komunikāciju.

Čehijas Radio ēka

Nacionālā galerija Prāgā (1945)

Sākotnēji arhitekta **Aloīza Drjāka** (*Alois Dryák*) projektētā Nacionālā galerija gadu gaitā piedzīvoja vairākas pārmaiņas, kas atspoguļo arhitektūras tendenču attīstību. Modernisma principu izmantošana galerijas telpās izceļ mūsdienu dizaina integrēšanas nozīmīgumu vēsturiskā kontekstā, radot vietu, kas veicina kultūras apmaiņu un māksliniecisko izpausmi.

Nacionālā galerija Prāgā

Mākslas virzieni un ieguldījums

Čehoslovākijas konstruktīvisms

Konstruktīvisms, iedvesmots no krievijas avangarda māksliniekiem, Čehoslovākijā ieguva unikālu izpausmi. Mākslinieka **Karela Teiges** un **Františka Kupkas** darbi apvienoja funkcionalitāti ar estētiku, akcentējot abstraktas ģeometriskas formas un jaunu materiālu izmantošanu.

Františeks Kupka (*František Kupka*, 1871–1957)

Kupka, būdams viens no pirmajiem abstraktajiem māksliniekiem un pionieris krāsu un formas izpētē, izcēlās ar saviem revolucionārajiem darbiem. Viņa gleznās, piemēram, „Nūtona diski” (*Disks of Newton*), izpaužas konstruktīvisma principi, īpaši krāsās un kustību attiecību pētīšanā. Kupkas ietekme sniedzās tālāk par glezniecību, aptverot arī grafikas dizainu, pielietojot modernisma principus, lai radītu vizuāli iespaidīgus darbus.

Františeks Kupka, „Nūtona diski”

Čehoslovākijas avangarda kustība

Avangarda kustībai Čehoslovākijā bija būtiska loma modernisma ideju un prakses veidošanā. Mākslinieki, rakstnieki un dizaineri apvienojās, lai izaicinātu tradicionālās normas un izpētītu jaunus radošos ceļus. Devetsila (*Devětsil*) grupa, dibināta 1920. gadā, spēlēja nozīmīgu lomu modernisma principu popularizēšanā dažādās mākslas disciplīnās.

Grupas uzsvars uz mākslas un ikdienas dzīves integrēšanu atspoguļoja *Bauhaus* kustības vērtības, veicinot demokrātisku pieeju kultūrai, liekot uzsvaru uz pieejamību un iesaisti.

Devetsila grupas laikraksti

Izglītība un modernisma ideāli

Arhitektūras skolas un izglītība

Modernisma arhitektūras skolu izveide Čehoslovākijā spēlēja būtisku lomu *Bauhaus* un starptautiskā modernisma principu popularizēšanā. Čehijas Tehniskā universitāte Prāgā un Brno Tehnoloģiju universitāte pieņēma modernisma pedagogiju, mudinot studentus izpētīt inovatīvus dizaina risinājumus un sadarboties starpdisciplināri.

Brno izstāžu laukums (1928)

Brno izstāžu arēna, ko projektēja E. D. A. Emils Kraličeks (Emil Králíček), demonstrēja modernisma arhitektūru paviljonu un izstāžu telpu celtniecībā, uzsvērot dizaina nozīmi dažādu nozaru un kultūras veicināšanā, tādējādi atspoguļojot modernas Čehoslovākijas valsts centienus. Izstāžu arēna kalpoja kā platforma jaunu dizaina un arhitektūras vēsmām, veicinot inovāciju garu.

Brno izstāžu laukums

Internacionālais modernisms Latvijā

Internacionālais modernisms Latvijā attiecas uz globālo modernisma ideju ietekmi un adaptāciju valstī 20. gadsimta pirmajā pusē un vidus posmā. To dziļi iedvesmoja Eiropas tendences, piemēram, *Bauhaus*, funkcionālisms, konstruktīvisms un citas avangarda kustības.

Porcelāna un keramikas darbnīca "Baltars" (1925–1928)

Rīgā 1924. gadā dibinātā ievērojama porcelāna un keramikas darbnīca "Baltars" kļuva par nozīmīgu Latvijas modernisma kustības sastāvdaļu. Darbnīcu vadīja divas ievērojamas personības – Romāns Suta (1896–1944) un Aleksandra Beļcova (1892–1981). Gleznotājs un grafiķis Suta bija darbnīcas galvenais idejiskais līderis. "Baltars" kļuva pazīstams ar savu novatorisko pieeju porcelāna mākslā, kurā avangarda dizains tika apvienots ar vietējiem kultūras motīviem. "Baltars" pārstāvēja nozīmīgu posmu Latvijas lietišķajā mākslā, pielietojot ikdienas priekšmetu radīšanā modernisma principus un padarot mākslu pieejamu un funkcionālu.

Romana Sutas „Kāzas”, 1928, porcelāns

<https://kulturaskanons.lv/archive/baltars-porcelans/>

Aleksandra Beļcova, 1928, porcelāns

<https://kulturaskanons.lv/archive/baltars-porcelans/>

Ansis Cīrulis (1883–1942)

Ansis Cīrulis bija latviešu mākslinieks, dizainers un vizionārs. Viņa darbi savienoja pagātni un tagadni, radot vizuālo valodu, kas cildināja latviešu tautas mantojumu un vienlaikus ietvēra modernisma ideālus. Cīruļa dizaini – gan grafikas mākslā un interjeros, gan lietišķajā mākslā, izceļas ar māksliniecisko dziļumu, kultūras simbolismu un novatorisku stilu, padarot autoru par vienu no centrālajām personībām Latvijas modernisma vēsturē. Cīruļa spēja pielāgot un modernizēt tradicionālos latviešu motīvus nodrošināja viņa darbu nozīmīgumu vēsturē un aktualitāti arī mūsdienās.

Rīgas pils Ārlietu zāles interjers, Ansis Cīrulis, 1923–1929

<https://kulturaskanons.lv/archive/rigas-pils-zale/>

Arhitektūra Latvijā

Funkcionālisms jeb Modernā kustība

Funkcionālisms bija noteicošais stils visā 20. un 30. gadu arhitektūrā. To mēdz saukt arī par moderno kustību (*Modern Movement* jeb saīsinājumā MoMo), jauno lietišķību, internacionālo stilu vai avangardu, konstruktīvismu. Dažās zemēs funkcionālismu pat dēvē par „Bauhausa stilu”. **Latvijā pirmās funkcionālisma jeb modernās kustības celtnes parādījās Rīgā 1926. un 1927. gadā – tikai pāris gadu pēc pašiem agrākajiem šī stila pieminekļiem Eiropā. Viens no jaunā stila pionieriem un ražīgākajiem meistariem bija būvinženieris Teodors Hermanovskis.**

Vienģimenes dzīvojamās mājas, kā arī tā dēvētās mazģimeņu mājas ar ne vairāk kā 4 dzīvokļiem, ap XX gadsimta 20. un 30. gadu miju bija jaunā arhitektūras funkcionālisma stila spēcīgākais attīstības virzītājspēks. Līdz 1939. gadam bija uzbūvēts vairāk nekā 500 šādu ēku.

Rīga. Dvīņu ēka Ojāra Vācieša ielā 13/13a, 1931, T. Hermanovskis.

Rīga. Īres nams ar veikaliem un kinoteātri
Zemitāna laukumā 2, 1933, T. Hermanovskis.

Funkcionālisms visai spēcīgus vaibstus ir ievilcis ne tikai Rīgas arhitektoniskajā sejā, bet atstājis pēdas gandrīz visās Latvijas pilsētās un arī lauku vidē. Šī stila darbi atrodami faktiski visu Latvijas pirmā neatkarības laika arhitektu daiļradē.

Viens no funkcionālisma arhitektūras skaļākajiem aizstāvjiem Latvijā bija **Aleksandrs Klinklāvs** un viena no ievērojamākām A. Klinklāva celtnēm ir Tērvetes sanatorija (1930–1934, kopā ar arhitektu Ansi Kalniņu) – liela un savam laikam neparasti moderna, Latvijas lauku ainavā unikāla būve.

Tērvetes sanatorija, 1930–1934, A. Klinklāvs un A. Kalniņš.

Otrais pasaules karš uz laiku apturēja būvniecību, taču atšķirībā no Pirmā pasaules kara neradīja lūzumu arhitektūras stilistikajā attīstībā. Visā pēckara perioda arhitektūrā jūtama pirmskara laika stilistisko parādību pēctecība. Pasaulē turpinājās arī neoeklektiskā ievirze. Tā atspoguļojās daudzu administratīvo un citu sabiedrisko ēku arhitektūrā. Īpaši raksturīgs neoeklektisma turpinājums bija arī tā dēvētais „sociālistiskais reālisms” jeb Staļina laika arhitektūra Padomju Savienībā un tās satelītvalstīs.

Lidosta „Spilve” Rīgā, Spilves ielā 1, 1954, S. Vorobjovs. Iekštelpa un kopskats.

Rīga. VEF” kultūras nams Ropažu ielā 1, 1951–1960, N. Semencovs.

Pēc līdzīgas ortodoksāli klasiskas „piegrieztas” veidoti daudzi tolaik celtie kultūras nami un kinoteātri.

Liepāja. Pedagoģiskais institūts Lielā ielā 14, 1957, A. Aivars.

Modernās kustība jeb funkcionālisms visā pasaulē dominēja arī pēc Otrā pasaules kara, bet Padomju Savienībā arhitektūras dabisko pēctecību aizsprostoja barjeras un direktīvas, kuras „sociālistiskā reālisma” formātā nāca no augstākajiem varas ešeloniem.

Galvenā vērība tika veltīta dzīvojamo māju celtniecībai pēc tirazētiem tipveida projektiem. Faktiski tā bija nevis augstvērtīgas dzīvojamās vides radīšana, bet apdzīvojamu kvadrātmetru ražošana. Izvērsās veselu rajonu būvniecība. Ap Rīgas, Liepājas, Daugavpils un arī citu pilsētu vēsturiskajiem centriem izauga jauni, tolaik par mikrorajoniem dēvētie mājokļu kompleksi.

Pirmais šādas lielmēroga dzīvojamās apbūves rajons bija Āgenskalna priedes starp Kristapa, Dreiliņu, Āgenskalna un Alises ielu Rīgā (1958–1962, N. Rendelis). Āgenskalna priedēm drīz vien sekoja Buļļu un Tirzas ielas apkaimes apbūve, Ķengarags (1961–1971), Jugla (1962–1970), Purvciems (1965–1975), Imanta (1970–1982), Pļavnieki (1976–1989), Pleskodāle un Zolitūde (1971–1987), Ziepniekkalns (1972–1987), Mežciems (1977–1981) un citi lielmēroga dzīvojamie rajoni Rīgā. „Kauguri” Jūrmalā, „RAF” mikrorajons Jelgavā, Ķīmiķu ciemats jeb „Jaunie Čerjomuški” Daugavpilī, „Laumas” rajons un „Ezerkarasts” Liepājā, HES ciemats Salaspilī, Olaines un Aizkraukles (tolaik Stučkas) pilsētas, kā arī vairāki vērienīgi apbūves kompleksi citās vietās.

Arī nozīmīgas publiskās ēkas – **tirdzniecības centri, ko toreiz sauca par universālveikaliem, un skolas, tapa pēc daudzkreiz atkārtotiem tipa projektiem.** Pilnīgi vienādi universālveikali pēc arhitektes Veltas Samtiņas izstrādāta projekta tika uzcelti Alūksnē, Siguldā, Jēkabpilī, Krāslavā un citur. Šo celtnu projektus izstrādāja autoru kolektīvs arhitekta Kārļa Plūksnes vadībā.

Sešdesmitajos gados visu pasauli piepildīja tūkstošiem augstu kastveida celtnu, kuru vienveidīgās fasādes lielākoties tērptas metālā un stiklā. Mīsa van der Roes arhitektoniskā estētika, kas tolaik bija zināms māksliniecisks ideāls, iemiesojās arī vairākās augstceltnēs Rīgā. Viena no pirmajām bija viesnīca „Latvija” (tagad “Reval Hotel Latvija”) Elizabetes ielā 55 (1967–1978, arhitekti Artūrs Reinfelds, Aija Grīna, Valters Maike un Ilmārs Paegle). Arī Dailes teātra un bijušās „Rīgas modes” ēkas Brīvības ielā 49/53 (1965–1969, daļēji pārbūvēta 1997) apjomi veidoti atbilstoši šim principam.

Rīga. Viesnīca „Latvija” Elizabetes ielā 55, 1967–1978, A. Reinfelds, A. Grīna, V. Maike un I. Paegle. 2000–2001, V. Sarma, J. Norde un J. Poga

Atšķirībā no pirmskara funkcionālisma, vairums pēckara modernās celtnes tapušas, nerēķinoties ar konkrētās vietas attīstības objektīvajām likumsakarībām, vēsturiskajiem būvnoteikumiem un kultūras tradīcijām. Septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados daudzu vēsturisko pilsētu centros parādījās paši par sevi arhitektoniski interesanti un profesionāli veidoti, taču esošās vides mērogam neatbilstoši vai arī citādi ar vides kontekstu nesaderīgi, būvapjomi.

Rīga. Dailes teātris Brīvības ielā 75, 1966–1976, M. Staņa, I. Jākobsons, H. Kanders u.c.

Bibliogrāfiskais saraksts

- / Krastiņš, J. (n.d.). *Arhitektūras stili Latvijā*.
legūts 2025. gada 5. februārī no
http://e.znet.lv/Arhitekt_stili_Latvija_Text.pdf
- / Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde. (n.d.). *Pētījumi*.
legūts 2025. gada 5. februārī no
<https://www.nkmp.gov.lv/lv/petijumi>
- / Latvijas Kultūras kanons. (n.d.). *Rīgas pils zāle*.
legūts 2025. gada 5. februārī no
<https://kulturaskanons.lv/archive/rigas-pils-zale/>
- / Jaunalksne, D. (Režisors). (n.d.).
Ansis Cīrulis [Filma].
legūts 2025. gada 5. februārī no
https://www.youtube.com/watch?v=DpYn_QD-a5Y
- / Latvijas Kultūras kanons. (n.d.).
Baltars porcelāns.
legūts 2025. gada 5. februārī no
<https://kulturaskanons.lv/archive/baltars-porcelans/>
- / Jaunalksne, D. (Režisors). (n.d.). *Aleksandra Beļcova (1892–1981). Glezniecība. Grafika. Darbnīcas "Baltars" porcelāns* [Filma].
legūts 2025. gada 5. februārī no
https://www.youtube.com/watch?v=8d9g1_YXKaA
- / Jaunalksne, D. (Režisors). (n.d.).
"Rīgas Mākslinieku Grupa" Ep9 - Romans Suta [Filma].
legūts 2025. gada 5. februārī no
<https://www.youtube.com/watch?v=us3pWBsqswk>

Uzdevumi

1. Bauhaus manifesta pielāgošana mūsdienām

- / **Uzdevums:** Strādājot grupās, izveidot mūsdienīgu *Bauhaus* manifesta versiju, iekļaujot aktuālas sabiedrības un tehnoloģiju tendences.
- / **Darba gaita:**
 - Nodrošiniet oriģinālā *Bauhaus* manifesta kopiju.
 - Aiciniet analizēt galvenās idejas (funkcionalitāte, vienkāršība, starpdisciplinārā pieeja).
 - Katra grupa atjaunina manifestu, lai tajā atspoguļotu mūsdienu dizaina vērtības, piemēram, ilgtspējību un digitālās inovācijas.
- / **Mērķis:** Attīstīt kritisko domāšanu un komandas darbu, vienlaikus izpētot *Bauhaus* principu nozīmīgumu mūsdienu dizainā.

2. Starptautiskā modernisma dizaina izaicinājums

- / **Uzdevums:** Grupās izstrādā mūsdienīgu mēbeļu, arhitektūras vai produkta dizainu, iedvesmojoties no *Bauhaus* un starptautiskā modernisma principiem.
- / **Darba gaita:**
 - Audzēkņiem vispirms jāveic pētījums par Bauhaus un starptautiskā modernisma dizainiem (piemēram, Marsela Breiera mēbelēm vai Lektorbijē arhitektūru).
 - Katra grupa skicē dizainu, kas apvieno formu un funkciju, vienkāršību un mūsdienīgus materiālus.
 - Grupas izveido modeli (fizisku vai digitālu) un prezentē savu dizainu klasei, izskaidrojot, kā tas atspoguļo šo kustību principus.
- / **Mērķis:** Veicināt praktisku dizaina domāšanu un radošumu, saistot vēsturiskus dizaina principus ar mūsdienu vajadzībām.

3. Debates: Bauhaus un internacionālais modernisms

- / **Uzdevums:** sadala divās grupās — viena aizstāv *Bauhaus* principus, otra pārstāv internacionālo modernismu.
- / **Darba gaita:**
 - Katra grupa pēta savu kustību, pievēršot uzmanību svarīgām personībām (piemēram, Valters Gropiuss Bauhaus kustībā vai Ludvigs Mijs van der Roe starptautiskajā modernismā) un ikoniskajiem darbiem.
 - Debatēs grupas argumentē, kura kustība atstājusi būtiskāku ietekmi uz mūsdienu dizainu.
- / **Mērķis:** Attīstīt argumentācijas, publiskās runas un pētniecības prasmes, vienlaikus padziļinot izpratni par abām kustībām.

4. Bauhaus fotogrāfiju projekts

- / **Uzdevums:** izpēta *Bauhaus* fotogrāfijas tehnikas, veidojot foto sēriju, kas atspoguļo „forma seko funkcijai” principu tuvākajā apkārtnē.
- / **Darba gaita:**
 - Iepazīstiniet ar Bauhaus fotogrāfijām
 - Uzdevums ir atrast un nofotografēt objektus vai arhitektūru, kas izceļ vienkāršību, ģeometriju un funkcionalitāti.
 - Grupas prezentē savu foto sēriju, skaidrojot, kā izvēlētie attēli atspoguļo Bauhaus ideālus.
- / **Mērķis:** Veicināt radošo izpaušmi, izpratni par *Bauhaus* dizaina principiem un attīstīt fotogrāfēšanas prasmes.

5. Bauhaus un internacionālā modernisma ēku rekonstrukcija 3D formātā

- / **Uzdevums:** Sadarbojoties izveidot slaveno *Bauhaus* vai internacionālā modernisma ēku 3D modeļus (digitāli vai fiziski).
- / **Darba gaita:**
 - Katrs grupa izvēlas ēku, piemēram, Bauhaus Dessau vai Lekorbizjē villa Savojā.
 - Izpētīt ēkas iezīmes, konstrukciju un dizaina filozofiju.
 - Izmantojot tādus materiālus kā papīrs, kartons vai dizaina programmatūru, izveidot 3D modeli un prezentēt.
- / **Mērķis:** Attīstīt telpisko domāšanu un modelēšanas prasmes, vienlaikus padziļinot izpratni par arhitektūru.

6. Bauhaus un modernisms modes dizainā

- / **Uzdevums:** Veidot modes kolekcijas dizainu, iedvesmojoties no *Bauhaus* un starptautiskā modernisma.
- / **Darba gaita:**
 - Pēc Bauhaus dizainu un modernisma modes izpētes, izveidot kolekcijas skices.
 - Dizainos koncentrēta uzmanība uz vienkāršību, ģeometriskiem rakstiem un praktisku funkcionalitāti.
 - Grupas prezentē savas modes skices un skaidro, kā tās atspoguļo Bauhaus un modernisma estētiku.
- / **Mērķis:** Apvienot modes dizainu ar vēsturiskiem kustībām, veicinot radošumu un izpratni par formu un funkciju.

7. Bauhaus tipogrāfijas darbnīca

- / **Uzdevums:** Izstrādāt savus fontus, iedvesmojoties no *Bauhaus* tipogrāfijas.
- / **Darba gaita:**
 - Iepazīstināt audzēkņus ar Bauhaus fontiem, piemēram, Herberta Bējera "Universal".
 - Grupas sadarbojas, lai izveidotu fontu, kas atbilst Bauhaus principam – vienkāršība un lasāmība.
 - Audzēkņi veido plakātus, izmantojot jaunizveidotos fontus, lai demonstrētu to pielietojumu mūsdienu grafikas dizainā.
- / **Mērķis:** Attīstīt grafikas dizaina prasmes un praktisku izpratni par *Bauhaus* ietekmi tipogrāfijā.

